

С.В. Дяченко,
к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,
Національний університет ДПС України,
М.П. Воронов,
помічник-консультант
народного депутата України, м. Київ,
Ю.Ю. Нерода,
студентка IV курсу юридичного факультету,
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ІНСТИТУТУ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ТА В РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ

У статті досліджуються особливості правового регулювання наказного провадження в Україні та Білорусі. Розкриті особливості видачі судового наказу на вимогу про стягнення з громадян недоїмок за податками, зборами та іншими обов'язковими платежами на прикладі законодавства Білорусі.

Ключові слова: наказне провадження, судовий наказ, заява про видачу судового наказу, податки.

Із прийняттям нового Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) з'явився новий інститут – наказне провадження. Потребою часу стала практика його застосування в цивільному процесі, хоча зумовила необхідність подальшого вдосконалення підстав видачі судового наказу, зокрема, орієнтуючись на законодавче регулювання наказного провадження Республіки Білорусь. Порівняння цього правового інституту дозволить сформулювати пропозиції з удосконалення норм національного законодавства в цій галузі.

Метою наукової статті є порівняльний аналіз інституту наказного провадження в законодавстві України та Республіки Білорусь, формулювання пропозицій нормативного закріплення видачі судового наказу на вимогу про стягнення з громадян недоїмок за податками, зборами та іншими обов'язковими платежами. Значна увага зосереджена на юридичних змінах щодо наказного провадження у ЦПК.

Актуальність теми дослідження виявляється в потребі перспективного вдосконалення потреби захисту порушених та оспорюваних прав, свобод, інтересів фізичних, юридичних осіб за допомогою розгляду цивільних справ у порядку наказного провадження.

У сучасній науці питанням вивчення наказного провадження, а також його правового регулювання присвятили свої праці такі науковці, як В.М. Аргунов, Ю.В. Білоусов, В.І. Бобрик, Г.О. Жилін, М.М. Коршунов, Д.Д. Луспеник, І.В. Решетнікова, М.В. Свідерська, В.І. Тertiшніков, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, О.О. Штефан, М.М. Ясинок та інші. Незважаючи на достатню дослідженість проблеми аналізу інституту наказного провадження, виникає чимало дискусій, зокрема, щодо підстав видачі судового наказу та його скасування.

Запровадження процесуальних норм, які сприяють швидкому вирішенню справ, є основою підвищення механізму ефективності судового захисту прав. Виникнення наказного провадження спричинене необхідністю вирішення великого обсягу документально підтверджених справ за безспірними вимогами в найкоротші строки, тоді як дотримання норм позовного провадження не завжди доцільне, оскільки затягує можливість правового захисту.

Нині вже майже ні в кого не виникає сумніву щодо доцільності введення в ЦПК процедури наказного провадження. Вона визнається і застосовується в сучасних європейських системах судочинства.

У ЦПК України формально не визначено поняття наказного провадження, проте в ч. 1 ст. 95 сформульовано тлумачення судового наказу. Наказне провадження – це особливий спрощений вид цивільного судочинства, спрямований на швидкий та ефективний захист безспірних прав та інтересів осіб за допомогою видачі судового наказу, що одночасно є судовим рішенням та виконавчим документом [4, с. 45].

Проте ЦПК Республіки Білорусь не містить визначення судового наказу, хоча дає визначення наказного провадження як провадження за заявою про стягнення грошової суми або витребування

рухомого майна у боржника без проведення судового засідання і виклику сторін. Згідно із законодавством Білорусі боржник може заперечити проти ухвали про судовий наказ з використанням будь-яких засобів зв'язку (ч. 3 ст. 398 ЦПК) [2, с. 117]. Наказне провадження закінчується винесенням ухвали про судовий наказ.

На нашу думку, внесення змін до ЦПК України в подальшому зумовить юридичне закріплення дефініції наказного провадження.

У наказному провадженні України чітко можна простежувати низку таких властивостей, що відображають особливості національного законодавства, а саме: чіткий перелік підстав, за якими може бути видано судовий наказ; стягуватись можуть тільки грошові кошти; ускладнений порядок скасування судового наказу з викликом учасників наказного провадження; можливість апеляційного оскарження судового наказу після розгляду заяви про його скасування [6, с. 67].

У першій редакції ЦПК України було передбачено видачу судового наказу в таких випадках:

- 1) заявлено вимогу, яка ґрунтується на правочині, вчиненому в письмовій формі;
- 2) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати;
- 3) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника [3, с. 18].

Цей перелік не був виключним, оскільки передбачалась видача судового наказу і в інших випадках, встановлених законом. При цьому стаття не передбачає видачі судового наказу в інших, передбачених законом, випадках. Тобто перелік розширився (навіть з урахуванням вилучення п. 1 ч. 1 ст. 96 у першій її редакції), але він став виключним.

Інститут наказного провадження зазнав подальшого розвитку із прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яким були внесені зміни до ЦПК України [4, с. 10]. Позитивним є покладення на боржника обов'язку обґрунтовувати свої заперечення проти вимог стягувача в заяві про скасування судового наказу, а також надання суду права залишати такі заяви без задоволення. Був розширений перелік вимог, за якими може бути виданий судовий наказ, проте скасована можливість видачі судового наказу за будь-яким письмовим договором і про витребування майна.

У ст. 96 ЦПК містяться вимоги, за якими може бути видано судовий наказ:

- 1) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати;
- 2) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника;
- 3) заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та трьох відсотків річних, нарахованих заявником на суму заборгованості;
- 4) заявлено вимогу про присудження аліментів на дитину в розмірі тридцяти відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших зацікавлених осіб;
- 5) заявлено вимогу про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів [1, с. 34].

На відміну від законодавства України, у ЦПК Білорусі передбачене розширене коло вимог, за якими може бути виданий судовий наказ: тільки за вимогою, що ґрунтується на нотаріально посвідченому правочині, а не на будь-якому правочині, вчиненому в письмовій формі; вимогою про стягнення аліментів на неповнолітніх дітей; вимогою про стягнення нарахованої, але не виплаченої зарплати; вимогою страхової організації про стягнення заборгованості за договором страхування; вимогою, заявленою органом внутрішніх справ про стягнення витрат на розшук відповідача, боржника або дитини; вимогою про стягнення з громадян недоїмок за податками, зборами та іншими обов'язковими платежами (ст. 394 ЦПК) [2, с. 119].

Наявність можливості розгляду такої публічно-правової вимоги в порядку цивільного судочинства пояснюється особливостями судоустрою інших держав: там не створено систему адміністративних судів, через що у порядку цивільного судочинства розглядається низка справ, які впливають з публічних правовідносин.

Доцільно звернути увагу на те, що ЦПК Білорусі передбачає видачу судового наказу на стягнення недоїмки з податків, інших обов'язкових платежів, серед них і з обов'язкового соціального і медичного страхування. Така характеристика не властива наказному провадженню лише в Україні. Інші вимоги зумовлюються особливостями системи соціального захисту та медичної допомоги в цій

державі. Тому запозичення досвіду Республіки Білорусь у цій частині регулювання наказного провадження нині потягне за собою безліч правових, організаційних та економічних змін, що може не зовсім сприятливо вплинути на розвиток цивільних правовідносин в державі.

Точиться дискусія з приводу того, чому у цивільному процесі України у зв'язку зі створенням Міністерства доходів і зборів України не стягуються недоїмки громадян за податками в наказному провадженні. Можна допустити, що альтернативнішим способом економії державного бюджету держави була б ліквідація відділів стягнення заборгованості з платників податків в податкових інспекціях та передача функції примусового стягнення податків на суди загальної юрисдикції.

На нашу думку, українську модель наказного провадження не можна вважати неправильною та недоцільною, а слід розрізнити як окрему власну модель, яка створена розумно, виходячи з умов судоустрою, соціального та економічного становища в нашій державі. Прийняття Податкового кодексу України – вагомий крок на шляху розбудови правової системи держави, хоч і містить низку юридичних колізій. Але прийняття єдиного податкового кодифікованого акта стало потребою суспільства для розвитку європейської держави, зважаючи на те, що зміна системи судоустрою України – надто повільний процес.

На наше переконання, доповнення статті 96 ЦПК частиною, в якій вказуватиметься вимога про стягнення з громадян недоїмок за податками, зборами та іншими обов'язковими платежами, зумовить появу таких юридичних фактів: зміни в Цивільному кодексі України, де треба надати окремим нормам публічно-правового характеру (стягнення коштів у дохід держави), а поки що така властивість притаманна лише адміністративному та кримінальному праву; удосконалення методології регулювання цивільного та цивільного процесуального права в цілому, зосередження уваги на імперативно-диспозитивному методі; зміна судової системи держави, надаючи судам загальної юрисдикції адміністративних повноважень; позбавлення функції примусового податкового стягнення податкових органів заборгованості з платників податків; розформування та скорочення штату працівників; вдосконалення соціального захисту громадян державою; переповнення судів загальної юрисдикції великою кількістю додаткової роботи.

Тому цілком закономірним і правомірним на сучасному етапі є відсутність можливості стягнення заборгованості платників податків в наказному провадженні. Таким чином наказне провадження в Україні видається надто звуженим і таким, що не відповідає принципам процесуальної економії та рівності сторін. Альтернативним варіантом усунення цього недоліку може стати повернення первинної редакції ст. 96 ЦПК України.

Ураховуючи міжнародний досвід, а саме Республіки Білорусь, на нашу думку, доцільно внести у ЦПК України такі зміни:

а) розширити перелік вимог, за якими може бути видано судовий наказ, і передбачити можливість стягнення в порядку наказного провадження не тільки грошових коштів, але й майна (серед іншого нерухомого);

б) передбачити можливість відмови у відкритті наказного провадження, якщо місце проживання чи перебування боржника за межами України;

в) спростити процедуру скасування судового наказу (як це було передбачено до внесення змін до ЦПК 7 липня 2010 р.);

г) передбачити можливість скасування судового наказу в спрощеному порядку не тільки за заявою боржника, але і за заявою особи, права та інтереси якої порушуються відповідним судовим наказом.

Отже, подібні зміни з урахуванням основних положень щодо наказного провадження Республіки Білорусі зможуть поліпшити регулювання інституту наказного провадження й уникнути організаційно-правових, соціальних та економічних проблем на практиці.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Чинне законодавство України із змінами та доповненнями станом на 10 січня 2013 р. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. –152 с.
2. Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь от 11 января 1999 г. с изменениями и дополнениями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tamby.info/kodeks/kodex/gpk.rar>
3. Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2008 р. // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – №5 (105). – С.34
4. Коренчук А.Ю. Порівняльна характеристика наказного провадження України та інших країн / А.Ю. Коренчук. – К. : 2011. – 494 с.
5. Луспенік Д.Д. Наказне провадження: його цілі, процедура, проблеми та шляхи їх вирішення /

- Д.Д. Луспеник // Право України. – 2004. – №7. – С. 94
6. Татулич І.Г. Наказне провадження в цивільному судочинстві / І.Г. Татулич // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2007. – Випуск 385. – С. 56
7. Штефан О. Наказне провадження у цивільному судочинстві України / О.Штефан // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №1. – С. 48

This paper investigated peculiarities of legal regulation of mandatory proceedings in Ukraine and Belarus. Disclosed features the issuance of a court order to demand the recovery of public debts related to taxes, duties and other obligatory payments by the example of law in Belarus.

Keywords: writ proceeding, court order, an application for a writ taxes.

В статтє исследуются особенности правового регулирования приказного производства в Украине и Беларуси. Раскрыты особенности выдачи судебного приказа по требованию о взыскании с граждан недоимок по налогам, сборам и иным обязательным платежам на примере законодательства Беларуси.

Ключевые слова: приказное производство, судебный приказ, заявление о выдаче судебного приказа, налоги.

УДК 341.225:347.79

А.Й. Іванський,
д.ю.н., професор, завідуючий кафедрою міжнародного
права і порівняльного правознавства,
Київський міжнародний університет
М. Сухопара,
студентка магістратури,
Інститут міжнародних відносин,
Київський міжнародний університет

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ СВІТОВОГО ОКЕАНУ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ

У статті розглядаються актуальні проблеми правового регулювання охорони Світового океану, досліджуються напрямки співробітництва держав щодо захисту Світового океану від забруднення з суші, викидів із суден, забруднення нафтою і радіоактивними речовинами.

Ключові слова: Світовий океан, забруднення моря, міжнародне співробітництво у галузі захисту Світового океану, забруднення моря нафтою, Конвенція ООН з морського права.

Термін «Світовий океан» ввів у науковий оборот великий радянський географ і океанограф Ю.М. Шокальський. Під цим терміном він мав на увазі «сукупність тієї водної оболонки земної кулі, головна особливість якої – солоність»[3; с. 29].

Світовий океан має виняткове значення в життєзабезпеченні Землі. Океан – це джерело харчування населення земної кулі і зосередження величезних багатств корисних копалин. Але науково-технічний прогрес негативно позначився на життєздатності океану – інтенсивне судноплавство, активізація видобутку нафти і газу у водах континентального шельфу, скидання в моря нафтових і радіоактивних відходів призвели до забруднення морських просторів і до порушення екологічної рівноваги в Світовому океані.

Нині перед людством стоїть глобальне завдання – терміново ліквідувати збитки, завдані океану, відновити порушену рівновагу і створити гарантії збереження його в майбутньому.

Найбільш небезпечні види забруднення – це забруднення нафтою та нафтопродуктами, радіоактивними речовинами, відходами промислових і побутових стічних вод, а також виносом хімічних добрив (пестицидів).

Загальна вага забруднюючих відходів – нафти, промислових і побутових (каналізаційних) стоків, сміття, радіоактивних відходів, важких металів, які скидаються в Світовий океан, становить мільярди тон на рік. Найбільш забруднюється шельфова частина, особливо в районах скупчення морських портів, що є другим після вилову чинником скорочення біологічних багатств океану, тому